

були активними учасниками збору пожертвувань на потреби війни та на користь поранених і хворих вояків;

- для надання допомоги військовослужбовцям діючої армії та їх сім'ям, що залишились у Бессарабії, єпархіальним керівництвом було створено спеціальні організації: Духовний комітет, Кишинівське дамське товариство, Бессарабське трудове братство;

- Кишинівська єпархія взяла на себе керівну роль в організації зборів коштів, речей та продуктів, а також у їх відправленні за призначенням;

- ефективна система добровільного збору коштів, організована Духовним комітетом, дозволила за перші шість місяців війни зібрати понад 120 тис. карбованців.

Джерела та література

1. Щеглов Г. Э. Деятельность православной церкви в Первую мировую войну / Г. Э. Щеглов // Ступени. — 2005. — № 1. — С. 20–26; Горожанина М. Ю. Деятельность православной церкви в годы Первой мировой войны / М. Ю. Горожанина // Доклады Академии военных наук. — 2006. — № 5 (23). — С. 255–264; Борщукова Е. Д. Деятельность православной церкви в организации медицинской помощи раненым в начальный период Первой мировой войны / Е. Д. Борщукова // Известия Российского государственного педагогического университета имени А. И. Герцена. — 2011. — № 132. — С. 9–13; Ключарева А. В. Благотворительная деятельность Православных монастырей в годы Первой мировой войны / А. В. Ключарева // Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение. Вопросы теории и практики. — 2011. — № 8. — С. 98–102.
2. Степаненко Г. В. Православне парафіяльне духовенство на українських землях Російської імперії в роки Першої світової війни (1914–лютий 1917) / Г. В. Степаненко // Український історичний журнал. — 2004. — № 5. — С. 45–65.
3. Кишиневские Епархиальные Ведомости. — 1914. — № 31.
4. Кишиневские Епархиальные Ведомости. — 1914. — № 29–30.
5. Кишиневские Епархиальные Ведомости. — 1915. — № 7–8.
6. Кишиневские Епархиальные Ведомости. — 1914. — № 36.
7. Кишиневские Епархиальные Ведомости. — 1914. — № 32–33.
8. Кишиневские Епархиальные Ведомости. — 1914. — № 34–35.
9. Кишиневские Епархиальные Ведомости. — 1915. — № 3.
10. Церковные Ведомости. — 1914. — № 38.
11. Кишиневские Епархиальные Ведомости. — 1914. — № 38.
12. Кишиневские Епархиальные Ведомости. — 1914. — № 44.
13. Кишиневские Епархиальные Ведомости. — 1914. — № 45.

Анотації

Татаринов И. Е. Деятельность Кишиневский епархии по мобилизации материальных ресурсов на военные нужды (июль–декабрь 1914 г.).

В данной научной статье впервые рассмотрена деятельность Кишиневской епархии на раннем этапе Первой мировой войны. Особое внимание уделено ее роли в сборе средств и мобилизации материальных ресурсов Бессарабии для военных нужд.

Ключевые слова: Первая мировая война, мобилизация ресурсов, Бессарабия, Кишиневская епархия.

Tatarinov I. E. The activities of Chisinau eparchy to mobilize material resources for the military needs (July–December 1914).

This article examines the activities of Chisinau eparchy in the early stages of World War I. Particular attention is paid to its role in the mobilization of material resources and raising funds for the war needs.

Key words: First World War, the mobilization of resources, Bessarabia, Chisinau eparchy.

Надійшла до редакції 20 жовтня 2013 р.

УДК 94(477):070.22(477.74-21)“1991”

В. О. Татарова

ВПЛИВ ПОЛІТИЧНИХ ПОДІЙ 1991 РОКУ В УКРАЇНІ НА ПЕРЕЙМЕНУВАННЯ ОДЕСЬКИХ ГАЗЕТ

У статті відображається зв'язок між політичними подіями 1991 року в Україні та перейменуванням одеських газет. Показано причини і результат зміни назв.

Ключові слова: преса, ЗМІ, свобода слова, демократія, гласність.

Преса в добу Радянського Союзу охоплювала своїм впливом всі верстви населення. Звичним станом речей на той час була відсутність свободи слова і цензура на інформацію, яка подавалася на сторінках друкованих ЗМІ. Проте починаючи із середини 80-х рр., після впровадження дозволеної згори гласності,

засоби масової інформації СРСР отримали доступ до раніше заборонених тем.

В 90-ті роки ХХ століття українська преса вступила в дуже важливу фазу своєї історії. Діяльність української періодики в основному починає базуватися на принципах демократичності та плюралізму. Наслідком цього стало зростання ролі преси у висвітленні проблем культурного та політичного життя, активне втручання періодичних органів в історико-культурний процес.

Актуальність дослідження визначається необхідністю наукового розгляду питання зв'язку між змінами в політичному житті країни в 1991 році та змінами назв газет.

Незважаючи на те, що в кожній області ідеологічні аспекти роботи преси мали свої особливості, все ж таки можна відмітити й багато чого спільного. Окрім появи на шпальтах газет нової тематики, ще одне явище було характерним — це масове їх перейменування. Спостерігається також і перенесення із першої шпальти на останню інформації про компартійні комітети як видавців та засновників цих видань. Це можна розцінити як спробу компартійної верхівки, зберігши за собою політичне керівництво, звільнитися від відповідальності за повсякденні справи. На практиці залежність редакцій від думки компартійних функціонерів залишалася аж до кінця серпня 1991 р. [1, с. 16].

У вітчизняній історичній науці не вдалося знайти спеціальні дослідження з проблеми впливу політичних подій 1991 року на перейменування одеських газет.

Мета статті: прослідкувати зв'язок між змінами в суспільно-політичному житті країни протягом 1991 року та перейменуванням одеських газет на прикладі «Знамени комунізму» та «Чорноморської комуни».

Газета «Знамя комунізму» була заснована в січні 1938 року і саме тому справедливо вважається одним із найстаріших видань України. «Большевицское знамя» — саме так спочатку називалась газета, яка неодноразово змінювала свою назву. До кардинальних змін редакцію змусили обставини політичного життя країни, що розпочалися з періоду гласності. Процес гласності хоч і відкрив нові горизонти для свободи слова, але разом з тим багато в чому вона була обмеженою. Через це неодноразово такі газети як «Знамя комунізму» та «Чорноморська кому-

на» опинялися під загрозою закриття. На відміну від багатьох інших, редакція «Знамя комунізму», на чолі якої стояв Юлій Маркович Мазур, котрий в свою чергу, ще до ДКНС, вийшов з КПРС, завжди займала принципову позицію, яка полягала в відстоюванні інтересів суспільства та демократії [2, с. 121].

Активізація політичного життя спричинила стрімке зростання національної свідомості населення, яке вже відкрито виражало свою готовність до суспільно-політичних змін в країні. Друковані ЗМІ, в свою чергу, неодноразово закликали населення брати участь у цих змінах.

На сторінках «Знамени комунізму» відстоювалася демократія, пропагувалася українська мова і культура та засуджувався тоталітарний режим. Після подій 19–21 серпня 1991 року, коли газета зайняла чітку позицію і засудила антиконституційний переворот, до редакції почали надходити десятки листів від читачів з приводу зміни назви. Автор одного з таких листів, лікар Симонова, наголошує: «Багато років я виписувала «Вечірню Одесу». Ваша газета не приваблювала мене, скажу відверто, назвою. Але коли 19 серпня порівняла обидві газети, то одразу зрозуміла хто є хто. З того часу з «Вечірньою Одесою» покінчено. Тільки ваша газета. З приводу її назви. «Юг» — добре, але мені здається що «Южная газета» — краще» [3, с. 1].

Подібних листів було багато. Різні історії, різні варіанти нових назв, однак всі вони були одноставні з приводу існуючої. В умовах, що склалися в тогочасному суспільстві, стара назва газети була відштовхуючою та сміхотворною. Видання, починаючи з кінця 1980-х років, стало на шлях захисту прав людини, демократичних ідеалів та на шлях боротьби з партократією. У зв'язку з цим журналісти неодноразово зверталися з проханням до обкому партії з приводу зміни назви, на що їм відповідали категоричною відмовою. Все ж таки в червні 1991 року газета стала незалежною, до речі, першою в Одеській області. Її засновником став трудовий колектив редакції [4, с. 1]. Відтепер вони могли самостійно приймати подібні рішення, покладаючись на власні інтереси і думки передплатників.

Важливою проблемою виявилось підібрати нову назву для «Знамени комунізму». З цього приводу проводилися дискусії та обговорення. Прислухалися до думок як працівників редакції, так і читачів.

Оскільки газета стала незалежною, з'явилася пропозиція перейменувати її в «Независимый голос». Статтю з цією тематикою опублікували в одному з вересневих номерів. Ідея такої назви виникла, спираючись на те, що газета одна з небагатьох в Україні активно виступила проти ДКНС і підтвердила своєю діяльністю незалежний голос. Жодна інша назва, на думку автора, не зможе так глибоко та широко виразити програмні цілі і завдання оновленої газети [5, с. 3].

Колектив редакції більш прихильно ставився до нової назви «Юг». По-перше, тому що назва не несла в собі ніякого соціально-політичного навантаження, вона було абсолютно об'єктивною в цьому відношенні. По-друге, був історичний аргумент: в XIX ст. вже існувала газета «Югъ», яку читали не лише в Одесі, але і в Херсоні, в Миколаєві, в Криму, в Єлисаветграді (нині Кіровограді) і інших містах Російської Федерації. Ось і з'явилася можливість нібито відродити традиції, з одного боку, а з іншого — намагатися відповідати принципам тогочасного «Юга», які будувалися на таких постулатах, як всеохоплюваність, правдивість, невідкупність [6, с. 1].

Багато кому з читачів така назва не сподобалась. Свою корективу до неї вніс вчитель з Одеси Б. Рудий, який запропонував альтернативний варіант назви «Южная звезда».

Григорій Зленко, член Спілки письменників і Спілки журналістів України, розкритикував пропозицію Б. Рудого, обґрунтовуючи своє бачення тим, що «звезд» серед газет та журналів було вже достатньо. Він запропонував свій варіант — «Южное обозрение». В історії Одеси газета з такою назвою виходила ще з 1896 року, а в 1911 році її змінила «Южная мысль». Остання, оскільки була безпартійною, припинила своє існування в 1919 році. Один із таких варіантів назв, на думку автора, найкраще підійшов би для «Знамени комунізму» [7, с. 3].

15 жовтня 1991 року вийшов оновлений варіант колишнього «Знамени комунізму» — незалежна газета «Юг». Редакція наголошувала на тому, що остаточно нову назву вони не зареєстрували, тому можливі й інші варіанти. «Ми будемо змінюватися настільки, скільки вимагає читач, його запити, інформаційні інтереси... Через це розробляється нова модель газети, яка більше відповідає б нашому статусу незалежної газети» [8, с. 1].

Нова назва, як і очікувалося, викликала резонанс серед читачів, до редакції почали надходити листи, в яких як схвально, так і критично оцінювалися зміни. Я. М. Диденко написав: «Назва дійсно незвична, занадто загальна, розпливчата і неконкретна. Краще б вже назвали «Юг України» [9, с. 3]. Сам Диденко запропонував залишити просто «Знамя», без слова комунізм і в будь-якому випадку дав зрозуміти, що з новою назвою «Юг» не погоджується.

В цьому ж номері були опубліковані зауваження ще багатьох читачів, яких нова назва газети не влаштувала. Майже всі вони пояснювали свою думку тим, що вона «суха» і «байдужа» зовсім позбавлена якогось емоційного забарвлення. Пропонувалися і такі назви, як «Знамя Юга» або «Голос Юга». Читачі закликали не переривати історію газети, в якій не мало славетних сторінок.

Незважаючи на всі «за» і «проти» редакція газети все ж таки затверджує нову офіційну назву «Юг». Важко пояснити, чому не враховувалася думка читачів, переважна більшість яких виразила своє негативне ставлення до подібних змін. Таку реакцію можна пояснити в першу чергу тим, що передплатники не відразу звикли до «Юга». Хотілося б відмітити багато чого в новій назві і схвального. В першу чергу, це, звісно, відсутність політичної заангажованості.

Зміни не обійшли стороною ще одне найстаріше видання Одеси, засноване 19 липня 1917 року, — «Чорноморську комуну». 24 серпня 1991 року колектив редакції «Чорноморської комуну» ухвалив рішення про перетворення газети з органу обласного комітету партії в обласну громадсько-політичну. Тому були проголошені такі основні програмні принципи: утвердження української державності, відродження національної свідомості, української мови і культури, відстоювання громадянських прав, честі, гідності кожної людини, незалежно від національності, політичних поглядів, віросповідання [10, с. 121]. В зв'язку з такими обставинами внесення корективів у назву газети стало явищем неминучим.

У випадку з «Чорноморською комуну» багато дискусій не проводилося. Редакційний колектив вирішив просто замінити слово «комуна» на «новини». З 1 січня 1992 газета продовжує тішити своїх читачів, друкуючись під назвою «Чорноморські

новини». Особливого невдоволення серед передплатників такі зміни не викликали.

Підводячи підсумок, можна сказати, що 1991 рік став роком кардинальних змін в політичному і суспільному житті не тільки країни в цілому, але і кожного її громадянина окремо. Не оминули ці зміни і друковані ЗМІ. Окрім появи на шпальтах газет інформації, яка була наповнена абсолютно новим змістом, прослідковується і масове перейменування самих видань. Це явище стало характерним для всіх газет, в назвах яких містилися пережитки радянського мислення. Таким чином, в Одесі з'явилися газети «Юг» замість «Знамени комунізму» та «Чорноморські новини» замість «Чорноморської комуни». Аналіз трансформацій назв інших газет Одеси та області буде розроблений в подальшому.

Джерела та література

1. Вільчинський О. Преса Тернопільщини в період суспільних змін (1989–1991 рр.) / О. Вільчинський // Теле- та радіожурналістика. — 2010. — № 9. — С. 15–18.
2. Татарова В. Висвітлення суспільно-політичних подій 1989–1991 років в Україні на сторінках газет «Вечерня Одесса», «Знамя комунізму», «Чорноморська комуна» / В. Татарова // Інтелігенція і влада. — 2013. — № 28. — С. 118–123.
3. Подписка-92 [Рубрика] // Знамя комунізму. — 1991. — № 189. — С. 1.
4. Там само. — С. 1.
5. Ефимов А. Независимый голос / А. Ефимов // Знамя комунізму. — 1991. — № 180. — С. 3.
6. Знамя комунізму и южные мотивы: О подписке [Рубрика] // Знамя комунізму. — 1991. — № 180. — С. 1.
7. Зленко Г. Газета трех областей / Г. Зленко // Знамя комунізму. — 1991. — № 65. — С. 3.
8. Ждем ваших отзывов [Рубрика] // Знамя комунізму. — 1991. — № 192. — С. 1.
9. Выписывайте Знамя: Тема дня [Рубрика] // Знамя комунізму. — 1991. — № 196. — С. 1.
10. Татарова В. Висвітлення суспільно-політичних подій 1989–1991 років в Україні на сторінках газет «Вечерня Одесса», «Знамя комунізму», «Чорноморська комуна» / В. Татарова // Інтелігенція і влада. — 2013. — № 28. — С. 118–123.

Анотації

Татарова В. А. Влияние политических событий 1991 года в Украине на переименование одесских газет.

В статье отражается связь между политическими событиями 1991 года в Украине и переименованием одесских газет. Показаны причины и результат изменения названий.

Ключевые слова: пресса, СМИ, свобода слова, демократия, гласность.

Tatarova V. A. The influence of political events in Ukraine in 1991 on renaming the newspapers of Odessa.

The article reflects the relationship between political events in Ukraine in 1991 and renaming Odessa newspapers. It shows the reasons and results of the titles changes.

Key words: the press, the mass media, freedom of speech, the democracy, glasnost.

Надійшла до редакції 15 жовтня 2013 р.

УДК 94(477.74):329.7(=161.2)“1918”

О. Г. Шишко

ВІДНОВЛЕННЯ ВЛАДИ ДИРЕКТОРІЇ УНР В ОДЕСІ

У статті розглядається процес заняття без бою Одеси республіканськими військами в грудні 1918 р. після переговорів і підписання мирної угоди між представниками Директорії УНР та уряду гетьмана П. Скоропадського. Наслідком чого стало відновлення цивільних і військових органів влади Директорії УНР в місті. Визначаються позиції органів влади УНР і французького командування з приводу заняття Одеси військами УНР.

Ключові слова: УНР, Директорія, Антанта, гетьман, повстання, військо, переговори, влада, консул, відозва, правопорядок.

Протягом 1918 р. в Одесі п'ять разів змінювалася влада. За цей час утворювалися й зникали нові органи влади, продовжували діяти органи влади, обрані чи сформовані ще у 1917 р., робилися спроби перепідпорядкувати ці органи влади відповід-